

# ANTİK DERGİSİ

Sayı/Issue: 2

Temmuz/July 2026

## TÜRK DİPLOMATLARININ HATIRATLARINDA KIBRIS MESELESİ<sup>1</sup>

Emirhan KURTBOĞAN<sup>2</sup>

### Öz

Kıbrıs meselesi, Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının en uzun soluklu ve en karmaşık sorunlarından biri olarak, diplomatik süreçler üzerinden iyi değerlendirilmesi gereken çok boyutlu bir konudur. Bu çalışma, Türk diplomatlarının hatıratlarını karşılaştırmalı biçimde inceleyerek Türkiye'nin Kıbrıs politikasının diplomatların anlatılarında nasıl temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel hareket noktası, diplomat hatıratlarının yalnızca kişisel anılar olması dışında Türk dış politikasının kurumsal hafızasını yansıtan birincil kaynaklar olduğudur.

İncelenen hatıratlar, Kıbrıs'ın diplomatların meslek yaşamında en fazla yer verdikleri dış politika konusu olduğunu göstermektedir. Diplomatlar, Kıbrıs'ı Türkiye'nin temel dış politika meselelerinden biri ve millî bir dava olarak değerlendirmektedir. Özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı meslek hayatlarının en önemli dönüm noktalarından biri olarak görmektedir. Hatıratlar, Türkiye'nin Batılı müttefikleriyle yaşadığı görüş ayrılıklarını, Johnson Mektubu'nun yarattığı kırılmayı, Birleşmiş Milletler ve NATO platformlarında yürütülen diplomatik

<sup>1</sup> Kurtboğan, E. (2026). Türk Diplomatlarının Hatıratlarında Kıbrıs Meselesi. *ANTİK*, 2, sf. 130 – 140.

<sup>2</sup> Emirhan KURTBOĞAN, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, [emirhanm.kurtbogan@gmail.com](mailto:emirhanm.kurtbogan@gmail.com)

mücadeleyi ve büyük güçlerin Kıbrıs'a yönelik stratejik yaklaşımlarını diplomatik tanıklıklar üzerinden aktarmaktadır.

Diplomatların anlatılarında Kıbrıs krizinin gelişimi, ENOSİS hedefi, Zürih ve Londra Antlaşmaları, Kanlı Noel olayları, Johnson Mektubu ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ekseninde ele alınmaktadır. Hatıratlar, resmî belgelerde ayrıntılı biçimde yer almayan müzakere süreçlerini, karar alma mekanizmalarını ve diplomatik girişimleri görünür hâle getirirken, aynı zamanda askerî başarının diplomatik başarıyla desteklenemediği yönündeki ortak eleştirileri de ortaya koymaktadır. Farklı diplomatların olaylara ilişkin değerlendirmeleri zaman zaman değişiklik gösterse de Türkiye'nin Kıbrıs politikasının temel ilkeleri ve Türk Hariciyesinin kurumsal refleksleri konusunda belirgin bir ortaklık dikkat çekmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Kıbrıs Meselesi, Türk Dış Politikası, Diplomat Hatıratları, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, Kurumsal Hafıza, Türk Hariciyesi.

### **Abstract**

The Cyprus issue, as one of the longest-standing and most complex problems in the foreign policy of the Republic of Turkey, is a multidimensional topic that warrants careful evaluation through diplomatic processes. This study aims to reveal how Turkey's Cyprus policy is represented in the narratives of diplomats by comparatively analyzing the memoirs of Turkish diplomats. The fundamental premise of the study is that, rather than being mere personal recollections, diplomatic memoirs serve as primary sources reflecting the institutional memory of Turkish foreign policy.

The analyzed memoirs demonstrate that Cyprus is the foreign policy issue to which diplomats allocate the most space in their professional lives. Diplomats regard Cyprus as one of Turkey's core foreign policy matters and as a national cause. They particularly view the 1974 Cyprus Peace Operation as one of the most critical turning points in their careers. Through diplomatic testimonies, the memoirs convey the disagreements Turkey experienced with its Western allies, the rupture caused by the Johnson Letter, the diplomatic struggles waged within the frameworks of the United Nations and NATO, and the strategic approaches of major powers toward Cyprus.

In the narratives of the diplomats, the evolution of the Cyprus crisis is addressed around the axis of the ENOSIS goal, the Zurich and London Agreements, the Bloody Christmas events, the Johnson Letter, and the 1974 Cyprus Peace Operation. While rendering visible the negotiation processes, decision-making mechanisms, and diplomatic initiatives that are not detailed in official documents, the memoirs also reveal common criticisms suggesting that

military success could not be sufficiently supported by diplomatic success. Although the evaluations of different diplomats regarding events occasionally vary, a distinct commonality stands out concerning the core principles of Turkey's Cyprus policy and the institutional reflexes of the Turkish Foreign Service.

**Keywords:** Cyprus Issue, Turkish Foreign Policy, Diplomatic Memoirs, 1974 Cyprus Peace Operation, Institutional Memory, Turkish Foreign Service.

## Giriş

Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının en uzun soluklu, en karmaşık ve en fazla uluslararası aktörü içine çeken meselelerinden biri şüphesiz Kıbrıs sorunudur. Yaklaşık yetmiş yılı aşan bu süreç boyunca Kıbrıs, yalnızca Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan ikili bir anlaşmazlık olmamış; aynı zamanda İngiltere'nin sömürge politikalarının, Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş stratejisinin, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) içindeki dengelerin ve Birleşmiş Milletler platformunda yürütülen yoğun diplomatik mücadelelerin kesişim noktasına dönüşmüştür. Bu yönüyle Kıbrıs, Türk dış politikasının yalnızca belirli dönemlerini etkileyen, devletin güvenlik anlayışını, diplomasi geleneğini ve dış politika reflekslerini şekillendiren yapısal bir mesele olarak değerlendirilmelidir.

Kıbrıs üzerine bugüne kadar oldukça geniş bir literatür oluşmuştur. Bu çalışmaların önemli bir bölümü uluslararası hukuk, güvenlik politikaları, askerî müdahaleler, Türk-Yunan ilişkileri, Soğuk Savaş dengeleri veya uluslararası ilişkiler perspektifinden meseleyi incelemektedir. Özellikle 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu, 1963-1964 krizleri, Johnson Mektubu, 1967 bunalımı ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı üzerine yapılan çalışmalar, olayların kronolojik gelişimini ve uluslararası boyutunu ayrıntılı biçimde ortaya koymuştur. Bununla birlikte Kıbrıs meselesinin diplomatik arka planını, karar alma süreçlerini ve Türk Hariciyesinin olaylara nasıl yaklaştığını doğrudan olayların içinde yer alan diplomatların anlatıları üzerinden değerlendiren çalışmaların sınırlı kaldığı görülmektedir. Oysa devletlerin dış politikaları yalnızca resmî belgelerden veya uluslararası antlaşmalardan ibaret değildir. Kararların nasıl şekillendiği, hangi tartışmaların yaşandığı, krizlerin hangi psikolojik ve kurumsal atmosfer içinde yönetildiği çoğu zaman ancak sürecin aktörlerinin tanıklıkları sayesinde görünür hâle gelebilmektedir.

Bu noktada diplomat hatıratları tarih araştırmaları açısından önemli bir kaynak grubunu oluşturmaktadır. Uzun yıllar boyunca diplomatik yazışmalar, devlet arşivleri ve resmî belgeler tarih yazımının temel kaynakları olarak kabul edilirken, özellikle son yıllarda kişisel anlatılar, yaşam öyküleri ve hatıratlar da tarihsel bilginin tamamlayıcı unsurları arasında

değerlendirilmeye başlanmıştır. Hatıratlar, her ne kadar yazarlarının kişisel bakış açılarını ve öznel değerlendirmelerini içerse de olayların perde arkasını, resmî belgelerde yer almayan görüş ayrılıklarını, kurum içi tartışmaları ve diplomatik müzakere süreçlerini anlamaya imkân tanımaktadır. Bu nedenle diplomat hatıratları yalnızca bireysel hafızanın ürünü olarak değil, aynı zamanda devlet kurumlarının işleyişine dair önemli ipuçları sunan tarihsel belgeler olarak ele alınmalıdır.

Türk diplomasi tarihi açısından bakıldığında bu durum daha da belirginleşmektedir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren şekillenen Türk Hariciyesi, güçlü bir kurumsal gelenek, meslek kültürü ve bürokratik hafıza üzerine inşa edilmiştir. Farklı dönemlerde görev yapan diplomatların kaleme aldıkları hatıratlar incelendiğinde yalnızca yaşanmış olayların aktarılmadığı; aynı zamanda diplomatik teamüllerin, karar alma mekanizmalarının, devlet reflekslerinin ve kurumsal değerlerin de nesilden nesile aktarıldığı görülmektedir. Dolayısıyla diplomatların bireysel anlatıları bir araya geldiğinde, tek tek kişisel anıların ötesine geçen kolektif bir diplomatik hafıza ortaya çıkmaktadır. Bu hafıza, Türk dış politikasının krizlere nasıl yaklaştığını, hangi ilkeler doğrultusunda hareket ettiğini ve zaman içerisinde hangi süreklilikleri koruduğunu anlamak bakımından önemli bir araştırma alanı sunmaktadır.

Kıbrıs meselesi ise bu kurumsal hafızanın en belirgin biçimde gözlemlenebildiği dış politika konularından biridir. Çünkü yaklaşık yarım yüzyıl boyunca Dışişleri Bakanlığının hemen her kademesinde görev yapan diplomatlar, meslek hayatlarının önemli bir bölümünü Kıbrıs dosyasıyla geçirmiştir. Kimileri Londra, Atina veya Lefkoşa'da görev yaparken, kimileri Birleşmiş Milletler nezdindeki müzakerelerde, NATO toplantılarında ya da Ankara'daki karar alma süreçlerinde doğrudan rol üstlenmiştir. Bu nedenle diplomatların hatıratlarında Kıbrıs yalnızca geçmişte yaşanmış bir olay olarak değil; meslek hayatlarını şekillendiren temel diplomatik tecrübe olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatıratlarda Kıbrıs'a ayrılan yerin genişliği de bu durumun açık bir göstergesidir. Birçok diplomat için Kıbrıs, kariyerlerinin en yoğun müzakere süreçlerini yaşadıkları, en büyük diplomatik krizlerle karşılaştıkları ve Türkiye'nin uluslararası alandaki konumunu en yakından gözlemledikleri alan olmuştur.

Diplomat anlatılarının dikkat çekici yönlerinden biri de aynı olayların farklı kişiler tarafından anlatılmasına rağmen ortak bir kurumsal bakış açısının hissedilmesidir. Farklı dönemlerde, farklı başkentlerde ve farklı hükümetler döneminde görev yapan diplomatlar; olayların ayrıntılarında zaman zaman farklı değerlendirmelerde bulunsalar da Türkiye'nin Kıbrıs politikasının temel ilkeleri konusunda büyük ölçüde benzer bir yaklaşım sergilemektedirler. Bununla birlikte hatıratlar yalnızca başarı hikâyeleri anlatan metinler olmamaktadır.

Diplomatlar, zaman zaman Türkiye'nin eksik gördükleri politikalarını, uluslararası sistemin çifte standartlarını, Batılı müttefiklerle yaşanan güven bunalımlarını ve iç politika kaynaklı sorunları da açık biçimde değerlendirmektedir. Özellikle Johnson Mektubu sonrasında yaşanan kırılma, 1974 Barış Harekâtı öncesindeki yoğun diplomatik trafik ve harekât sonrasında uluslararası alanda yürütülen mücadeleler, diplomatların kendi meslekî değerlendirmeleriyle birlikte aktarılmaktadır. Böylece okuyucu yalnızca olayların sonucunu değil, bu sonuçlara hangi diplomatik süreçlerden geçilerek ulaşıldığını da görebilmektedir.

Bu çalışma, diplomat hatıratlarını karşılaştırmalı bir yaklaşımla inceleyerek Türkiye'nin Kıbrıs politikasının diplomatların anlatılarında nasıl temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel hareket noktası, hatıratların yalnızca bireysel anılar olmadığı; aynı zamanda Türk dış politikasının kurumsal belleğini yansıtan birincil kaynaklar olduğudur. Bu kapsamda farklı dönemlerde görev yapan diplomatların anıları birlikte değerlendirilmiş, Kıbrıs meselesinin nasıl anlamlandırıldığı, karar alma süreçlerinin nasıl aktarıldığı, uluslararası aktörlerin nasıl değerlendirildiği ve Türk Hariciyesinin kurumsal reflekslerinin hangi ortak örüntüler etrafında şekillendiği analiz edilmiştir. Böylece çalışma, Kıbrıs meselesine ilişkin tarih yazımına diplomatların içeriden tanıklıklarını merkeze alan farklı bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

### **Hatıratlar Neyi Gösteriyor?**

Diplomat hatıratları Kıbrıs krizlerini anlayabilmek için değerli bir dönem anlatıcıları olmuştur. Hikayeleri o günü yaşayanlardan okumak dönemin şartlarını anlamlı okumaya neden olmaktadır. Hatıratlarda Kıbrıs meselesi, diplomatların anılarında açık ara en fazla yer kaplayan, en yoğun tartışılan ve üzerine en çok mesai harcanan dış politika konusu olarak öne çıkmaktadır. Neredeyse tüm diplomatlar, Kıbrıs'ı sıradan bir dış ilişki sorunu olmadığını aktaran Onur Öymen, Türkiye Cumhuriyeti'nin yarım asrı aşan en önemli dış politika sorunu ve bir milli dava olarak tanımlamaktadır (Öymen, 2012, s. 171).

Diplomatlar, Kıbrıs meselesini ve özellikle 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı kariyerlerinin en büyük onur, gurur ve dönüm noktalarından biri olarak görmektedirler. Yiğit Alpogan, meslek hayatında yaşadığı onca olay içinde Türk diplomatı olmanın onur ve ayrıcalığını en çok 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sabahında hissettiğini, başının dik ve içinin sevinç dolu olduğunu belirterek bu olayı belleğinde anılar-üstü bir yere koymaktadır (Alpogan, 2020, s. 7).

Öte yandan Kıbrıs, Türkiye'nin Batı ittifakıyla yaşadığı en büyük sarsıntıların merkezindedir. 1964'te ABD Başkanı Johnson'un Türkiye'yi tehdit eden ünlü mektubu (Girgin, 2007, s. 330)

ve 1974 Harekâtı sonrasında Türkiye'ye uygulanan Amerikan silah ambargosu, diplomatların ABD Kongresi ve Rum-Yunan lobileriyle dişe diş mücadele ettiği bir bağlamda anlatılır (Hazar, 2020, s. 64). Ayrıca Yunanistan'ın Kıbrıs nedeniyle NATO'nun askeri kanadından çekilmesi ve sonrasında geri dönüş pazarlıkları, diplomatların NATO koridorlarındaki en çetin müzakereleri olarak hatıratlara yansımıştır (Eralp, 2017, s. 34).

Kıbrıs, Türk diplomatları için BM Güvenlik Konseyi'nde ve Genel Kurul'da bitmek bilmeyen bir diplomatik savaş alanıdır. Şefik Onat, Kıbrıs'ı uluslararası platformlarda Türkiye'nin omuzundaki en büyük handikap olarak nitelendirir zira Türkiye haklı davasını anlatmak için Birleşmiş Milletler de sürekli lobicilik yapmak ve Rumların manipölasyonlarına karşı koymak zorunda kalmıştır (Onat, 2022, s. 262). Mahmut Dikerdem gibi diplomatlar meseleyi Soğuk Savaş dinamikleri, sömürgecilik ve İngiliz üsleri bağlamında ele almıştır. Büyük devletlerin Kıbrıs'ı Akdeniz'de batmayan bir uçak gemisi olarak gördükleri, bu nedenle Ada'da halkın ne istediğinden ziyade Batı'ya yakın ve NATO çıkarlarını koruyacak bir yönetimin varlığına önem verdiklerini anlatmaktadır (Dikerdem, 2013, s. 234).

Anlatılardan anlaşılacağı üzere Kıbrıs sorunu Türkiye için ölü doğmuş bir çocuğu yaşatmak gibidir. Bu çocuğu yaşatmış fakat batılı güçlerin Yunanistan ve Enosis tarafını desteklemeleri yüzünden problematik haline gelmiş ve iki ülkeyi sıcak çatışmaya itmiştir. Nitekim iki tarafta bunu sadece Kıbrıs adasında asker çıkartma yetinmiş ve sonucunda Kıbrıs Cumhuriyeti ölü doğarak yerini iki toplumun kendi hükümetlerinin olduğu bir yönetim sistemi zuhur etmiştir.

### **Diplomatların Gözünden Kıbrıs Krizleri**

Kıbrıs krizinin ilk aşaması, 1950'lerde Yunanistan'ın Ada'yı ilhak etme yani ENOSIS hayalleriyle başlamaktadır (Dikerdem, 2013, s. 233-234). Başlangıçta Demokrat Parti'nin ilk Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün "Bizim Kıbrıs diye bir meselemiz yoktur" şeklindeki talihsiz beyanı, Türk diplomasisinin konuya hazırlıksız yakalandığının bir göstergesi olarak eleştirilir (Öymen, 2002, s. 413). Ancak kamuoyunun baskısı ve özellikle Fatin Rüştü Zorlu'nun proaktif diplomasisi sayesinde Türkiye masaya ağırlığını koymuş, Taksim tezini güçlü bir silah olarak kullanarak 1959-1960 Zürih ve Londra Antlaşmaları ile Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. Diplomatlar bu antlaşmaları, Türkiye'nin garantörlük hakkını tüm dünyaya kabul ettirdiği, Cumhuriyet döneminin en büyük diplomatik zaferlerinden biri olarak görülmektedir.

1960'ta kurulan ortaklık devleti kısa süre sonra Başpiskopos Makarios'un anayasayı çiğnemesi ve EOKA'nın saldırılarıyla çökmüştür. 1963 yılı sonundaki Kanlı Noel katliamları, diplomatların anılarında büyük bir travma olarak yer alır. Diplomatlar, bu dönemde Türkiye'nin

Garanti Antlaşması'ndan doğan müdahale hakkı doğmasına rağmen, askeri gücün özellikle çıkarma gemilerinin yetersizliği yüzünden zamanında müdahale edilememesini haklılıkla güçlülüğün bir araya gelememesi olarak acı bir özeleştiriyile anlatırlar (Dikerdem, 2013, s. 141).

Bu dönemin en büyük kırılma noktası ise 1964 tarihli Johnson Mektubu'dur. ABD Başkanı Johnson'ın, Türkiye'nin olası bir müdahalesini önlemek için Sovyet tehdidini bahane edip Amerikan silahlarının kullanılamayacağını bildirmesi, Türk-Amerikan ilişkilerinde derin bir yara açmış ve diplomatik bir atom bombası etkisi yaratmıştır (Akay, 2011, s. 54). Başbakan İnönü'nün bu mektuba verdiği "*Yeni bir dünya kurulur, Türkiye de orada yerini bulur*" şeklindeki tepkisi (Girgin, 2007, s. 332), Batı'ya olan körü körüne güvenin sorgulanmaya başladığı an olarak tarihe not düşülür.

Diplomatlara göre ENOSİS, Yunanistan'ın Osmanlı'dan bağımsızlığını kazandığından beri güttüğü ve sınırlarını sürekli doğuya doğru genişletmeyi amaçlayan Megali İdea politikasının Kıbrıs'a uzanan ayağıdır (İnan, 2005, s. 34–35). Türkiye'nin en büyük korkusu, Ege adalarına sahip olan Yunanistan'ın Kıbrıs'ı da ele geçirerek Türkiye'yi güneyden ve batıdan tamamen kuşatması, Doğu Akdeniz'e çıkışını kapatmasıdır. Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun da vurguladığı gibi, Kıbrıs'a hakim olan kuvvetin Ege adalarına da hakim olması, Türkiye'nin fiilen bir çember içine alınması yani stratejik kuşatma anlamına gelmektedir.

Diplomatların anılarında, 1960 Zürih ve Londra Antlaşmaları ile kurulan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Rumlar ve Yunanistan tarafından asla nihai bir çözüm olarak görülmediği vurgulanır. Rumların ve Başpiskopos Makarios'un gözünde Kıbrıs'ın bağımsızlığı, ENOSİS'e doğru atılmış geçici bir adımdır. Makarios, 1962'de yaptığı bir konuşmada 1960 antlaşmalarını ENOSİS için bir başlangıç noktası ve sıçrama tahtası olarak tanımlayarak bu korkunun ne kadar gerçekçi olduğunu kanıtlamıştır (Kumcuoğlu, 2022, s. 183). Hatıralarda, Makarios'un bu emelini taktiksel olarak bazen gizlese de fırsat bulduğunda bu hedeften asla şaşmadığını belirtilmektedir (Tülümen, 1998, s. 32–33).

Türkiye'nin askeri hazırlıklarını hızlandırdığını gören ve iki NATO müttefikleri arasında bir savaşın çıkmasından endişelenen ABD derhal devreye girmiştir. ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Joseph Sisco, savaşı önlemek amacıyla Londra, Atina ve Ankara arasında mekik diplomasisi başlatmıştır (Yavuzalp, 1996, s. 121). Sisco, Ankara'ya gelerek Başbakan Ecevit ile yaptığı görüşmelerde Atina'nın tutumunun çok katı olduğunu belirterek, "*Harekete geçerseniz harp edecekler. Bundan kuşkunuz olmasın*" diyerek Türkiye'yi kararından caydırmaya çalışmıştır. Hatta 20 Temmuz sabahı, Türk birlikleri Ada'ya çıkarken Sisco hâlâ

Ankara'da savaşı önleyebilmek için zaman istemekte ve "*Bir savaş herkes için facia olacaktır*" diyerek son ana kadar diplomatik baskısını sürdürmekteydi (Gürün, 1994, s. 325–327).

Tüm bu diplomatik temasların sonucunda Türk tarafı; İngiltere'nin ortak müdahaleye yanaşmayacağını, ABD ve İngiltere'nin yürüttüğü diplomasinin sadece kamuoyundaki heyecanı yatıştırmak ve Türkiye'nin müdahale ivmesini kırmak için bir zaman kazanma senaryosu olduğunu net bir şekilde anlamıştır. Müttefiklerin bu tepkisizliği karşısında diplomatik yolların tükendiğine kanaat getiren Türkiye, "*İngiltere ve Yunanistan ortak müdahaleye katılmazlarsa Türkiye bunu tek başına yapacaktır*" diyerek 20 Temmuz 1974 sabahı Garanti Antlaşması'nın 4. maddesinden doğan tek taraflı müdahale hakkını kullanmış ve Barış Harekâtını başlatmıştır (İnan, 1993, s. 56). Harekât başladıktan sonra Başbakan Ecevit, ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'a telefonda "*On yıldan beri Kıbrıs'ta ABD'nin tavsiye ettiği politikaları uyguladık... Şimdi inisiyatifi almış bulunuyoruz*" diyerek diplomasinin yerini fiili duruma bıraktığını ilan etmiştir (Öymen, 2002, s. 452).

Diplomatların Kıbrıs krizlerine dair en vurucu özeleştirisini, 1974 sonrası döneme aittir. Birçok diplomat, askeri başarının ardından siyasi otoritelerin "Savaş bitti, şimdi sıra bizde!" diyerek deneyimli diplomatları devre dışı bıraktığını ve askeri zafere paralel bir kalıcı diplomatik çözümün anında masada dikte edilemediğini savunur. Bu eksiklik yüzünden Kıbrıs meselesi, Türkiye'nin omuzunda uluslararası platformlarda sürekli karşısına çıkan, atılacak her adımı engelleyen bir görünmez kambur haline gelmiştir (Onat, 2022, s. 262-263).

Diplomasi kriz anlarında kişisel inisiyatif kadar kurumsal teamüllere dayanmıştır. Bu durum Dışişleri Bakanlığında uzun vadeli bir Kıbrıs hafızası oluşturmuştur. Hatıratlar ise resmî belgelerde görünmeyen müzakere süreçlerini açıkça göstermektedir. Aynı olay farklı diplomatlar tarafından farklı şekillerde yorumlansa da kurumsal refleks ortaktır. Kıbrıs diplomatlarca sonuna kadar savunulmuş olsa da sürekli değişen hükümetlerin tam anlamıyla dikkat edememeleri yüzünden gerçek bir başarıya ulaşılabilmesine neden olmuştur. Diplomatların deyimiyle askeri başarının ardından kesin başarının gelmesi için diplomatik başarı gerekirken, diplomatları daha ileri gitmemeleri için talimat verilmişti.

## SONUÇ

Kıbrıs meselesi, Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının en uzun soluklu ve en çok yönlü kriz alanlarından biri olmuştur. Yaklaşık yarım yüzyıla yayılan bu süreç, uluslararası hukuk, güvenlik politikaları, ittifak ilişkileri ve diplomatik müzakerelerin iç içe geçtiği çok katmanlı bir problem alanı oluşturmuştur. Bu nedenle Kıbrıs meselesini yalnızca resmî belgeler veya

uluslararası antlaşmalar üzerinden değerlendirmek, sürecin arka planında şekillenen diplomatik tecrübeyi ve kurumsal işleyişi bütünüyle ortaya koymaya yetmemektedir. Bu çalışma, diplomat hatıratlarını merkeze alarak söz konusu boşluğa katkı sunmayı amaçlamış ve Kıbrıs politikasının, olayların doğrudan tanıkları olan diplomatların anlatıları üzerinden nasıl şekillendiğini ortaya koymaya çalışmıştır.

İncelenen hatıratlar, Kıbrıs'ın Türk diplomatlarının meslek yaşamında istisnai bir yere sahip olduğunu açık biçimde göstermektedir. Neredeyse tüm diplomatlar, Kıbrıs'ı Türk dış politikasının temel meselelerinden biri ve hatta millî dava olarak değerlendirmektedir. Bu ortak yaklaşım, farklı dönemlerde görev yapan diplomatların anlatılarında büyük ölçüde korunmuş, olaylara ilişkin yorumlarda farklılıklar bulunsa da Türkiye'nin Kıbrıs politikasının temel hedefleri konusunda belirgin bir kurumsal süreklilik dikkat çekmiştir. Bu durum, Türk Hariciyesinin yalnızca bireysel deneyimlerden oluşan bir bürokratik yapı olmadığını, ortak değerler, meslek kültürü ve kurumsal hafıza etrafında şekillenen bir diplomasi geleneğine sahip olduğunu göstermektedir.

Hatıratlar aynı zamanda resmî belgelerde çoğu zaman görünmeyen diplomatik süreçleri de görünür hâle getirmektedir. Diplomatik pazarlıklar, müzakere teknikleri, büyük devletlerin baskıları, NATO ve Birleşmiş Milletler platformlarında yürütülen temaslar ile karar alma mekanizmalarının işleyişi, diplomatların kişisel tanıklıkları sayesinde daha ayrıntılı biçimde anlaşılabilir. Özellikle Johnson Mektubu, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesindeki yoğun diplomasi trafiği ve harekât sonrasında yürütülen uluslararası girişimler, yalnızca tarihsel olaylar olarak değil, aynı zamanda diplomatların meslekî hafızasında derin izler bırakan kırılma noktaları olarak aktarılmaktadır. Böylece hatıratlar, olayların kronolojisini tekrar etmekten ziyade, o kronolojinin nasıl yaşandığını ve nasıl algılandığını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın dikkat çekici bulgularından biri de diplomatların askerî başarı ile diplomatik başarı arasında kurdukları güçlü ilişkidir. Hatıratlarda ortak biçimde dile getirilen değerlendirmeler, 1974 Barış Harekâtı'nın askerî hedeflerine büyük ölçüde ulaştığını; ancak harekât sonrasında uluslararası alanda yürütülecek diplomatik sürecin aynı başarıyla sürdürülemediğini göstermektedir. Pek çok diplomat, siyasi karar alıcıların diplomatik kadroların birikiminden yeterince yararlanamadığını, bunun da Kıbrıs meselesinin uluslararası platformlarda uzun yıllar boyunca Türkiye'nin karşısına çıkan kronik bir sorun hâline gelmesine katkı sağladığını ifade etmektedir. Bu değerlendirmeler, hatıratların yalnızca geçmiş anlatan metinler olmadığını aynı zamanda dış politika uygulamalarına yönelik eleştirel bir muhasebe niteliği de taşıdığını göstermektedir.

Kıbrıs meselesi yalnızca askerî veya siyasî bir kriz olmamıştır. Diplomat hatıratları incelendiğinde Türkiye'nin Kıbrıs politikasının uzun yıllara yayılan diplomatik problem çözme geleneği üzerine inşa edildiği görülmektedir. Bu nedenle bu hatıratlar yalnızca kişisel anılar olmaktan çıkarak Türk dış politikasının kurumsal hafızasını yansıtan birincil kaynaklar olarak değerlendirilmelidir.

## KAYNAKLAR

- Alpogan, Y. (2020). Bellekten bir kaç anı. S. Yenel (Ed.), *Açık telgraf: Büyükelçi anıları* (ss. 7–11). İstanbul: Global İlişkiler Forumu (GİF).
- Dikerdem, M. (2013). *Eserler: "Salon verir, sokak alırız"*. (E. Z. Güler, Der.). İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Eralp, Y. (2017). *Perdeyi aralarken: Bir "mon cher" in hatıratı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Girgin, K. (2007). *Diplomatik anılarla dış ilişkilerimiz (Son 50 yıl: 1957–2006)*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gürün, K. (1994). *Bükreş-Paris-Atina: Büyükelçilik anıları*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Hazar, N. (2020). *Dış politika anıları: Güncemden notlar (1967–2018)*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- İnan, K. (1993). *Dış politika*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- İnan, K. (2005). *İnce uzun yol*. Ankara: Başkent Üniversitesi Yayınları.
- Kumcuoğlu, E. (2022). *Kıbrıs ve diplomasi: Bir büyükelçinin gözünden (1987–1991)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Onat, Ş. (2022). *Diplomasi dedikleri: Hayat akıp giderken geride kalan ayak izleri*. Ankara: Luna Yayınları.
- Öymen, O. (2012). *Uçurumun kenarında dış politika: Eleştiriler, yorumlar, uyarılar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tülümen, T. (1998). *Hayat boyu Kıbrıs*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- Yavuzalp, E. (1996). *Liderlerimiz ve dış politika: Bir diplomat gözüyle*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
-